

strani in gre skozi središče zemlje, imenuje se os. Okrog te osi se zemlja zavrti v 24 urah enkrat in to imenujemo en dan. K solncu obrnena polovica ima svetli dan, nasprotna pa temno noč. Tako tedaj pride, da imajo Amerikanci v tem času, ko je pri nas dan, — noč.

Okrog solнца pa pride zemlja v 365 dneh, 5 urah in 48 minutah. Teh 5 ur in 48 minut pa napravi v 4 letih en dan, tako je tudi vsako četrto leto prestopno leto, ki ima 366 dni. Iz tega pa, da se zemlja suče okrog solнца in da je solnce ob nekem času bližje zemlje, in zopet o drugem času precej daleje, — nastajajo letni časi in sicer imamo v prvem slučaju toplo polletje, v drugem pa mrzlo zimo.

Učeni so pa tudi zapazili, da je zemeljska os nekoliko nagnjena, ter ne stoji popolnoma navpič. Iz tega pa sledi, da zemlja stoji vsak trenutek drugače proti solncu in zato imajo razni kraji različno dolge dni in noči, — celó različne letne čase. Tako torej pride, da imajo na skrajnem severu 6 mesecev dolgi dan, mej tem, ko imajo na skrajnem jugu 6 mesecev dolgo noč. Ravno iz tega vzroka je takrat pri nas zima, ko imajo v Avstraliji lepo polletje.

Naklonjenost zemeljske osi pa tudi upliva na podnebje; ona narekava, kako daleč naj sega vroči pas, da moreta biti dva zmerna in dva mrzla pasa, kje neha ta in kje se začneja uni. — Ako bi imel pri roki svečo in globus, lahko bi me razumili popolnoma. Mimogredé še omenim, da si ne moremo misliti zemlje z bolj ugodno lego, kakor jo ima zdaj. Tako nam torej narava povsod odkriva modrost stvarnikovo. Zdaj pa se hočem tudi prepričati, koliko si me razumil in zaradi tega ti stavim sledeča vprašanja: Kakšni bi li bili nasledki 1.) „ko bi zemeljska os stala navpič, 2.) ko bi ležala vodoravno“?

B. Pri navpičnem položaju zemeljske osi, bi padali solnčni žarki le na sredino zemlje navpič. Nasledek bi bil, da bi bili povsod dnevi in noči vedno enaki. Bili bi tudi povsod zmiraj isti letni časi in sicer po sredini zemlje, bi bilo strašno vroče, drugod po zemlji pa bi bilo povsod mrzleje, kakor zdaj. V naših krajih bi že imeli večno zimo. — Še slabše pa bi bilo za zemljane, ako bi zemljina os ležala vodoravno.

Književnost.

— „Četrto Berilo za ljudske in nadaljevalne šole“. Sestavil prof. Peter Končnik, c. k. okrajni šolski nadzornik v Mariboru. Na Dunaji 1883. l. v c. k. založbi šolskih knjig. Stane trdo vezano 60 kr.

Tako se zove nova, 328 strani broječa knjiga, namenjena naši šolski mladini višje skupine in v nadaljevalni šoli.

Knjiga le-ta je ravnokar zagledala beli dan, in jo je ministerstvo za bogočastje in uk z ukazom s 26. novembra pr. l. št. 21019 dovolilo za rabo v ljudskih in nadaljevalnih šolah, v kojih je slovenski učni jezik.

Bodi mi dovoljeno, da spregovorim nekaj besed o berilu sploh, ter o tej čitanki posebej.

Dobro berilo mora biti središče, iz katerega se ves pouk steka učencu in učitelju. — Berilo uči brati, misliti, govoriti in pravopisati. Zategadelj mora tudi na slovnicno pozornost obračati. Berilo bistri um in blaži srce; ono mora biti podloga in, središče jezikoslovja. Jezikoslovje nam podeluje zmožnost, da z govorom in s pismom svoje misli jasno in razumno razodevljemo in jih tako drugim javimo. Le v stavku se misli popolnoma izražajo; iz stavka je mogoče jezika se naučiti. Ali stavek je le element, ni jezik sam. — Hočemo li učenca brez ovinkov v jezikovo življenje napeljati, ne dosežemo tega s posameznimi, raztrganimi stavki, nego le, ako mu ponudimo v razmotrovanje vrsto zvezanih in uredjenih misli, ki se nanaša druga na drugo. In v to službo vzorni berilni koščeki, katerih naj ima dobra čitanka na izbiro. Razgovorjanje o takovih berilnih koščekih je najuspešnejši nauk. S pomočjo dobre čitanke lahko nazorno razvijamo jezikoslovje, in baš nazornost je neprecenljive važnosti za uspešno poučevanje.

Berilo Končnik-ovo ustreza povsem tem zahtevam. Naj pa še omenim, da berilo za višje oddelke ali razrede, kakor Končnikovo, naj bi učence posebno v stavkoslovji — sintaksi — urilo zaradi pravilne rabe ločil ali prepon. — Kaj pomaga učencu, izstopivšemu iz šole, ako zná vse besede v besedna plemena uvrstiti, kadar pa je primoran, kako pismo pisati, spiše celo pismo od konca do kraja le v enem stavku, t. j. več strani obsegajoče pismo je brez vsake ločnice, ker nima od pravilnega vezanja stavkov niti pojma.

Iz tega je pač razvidno, da je berilo glavno učno sredstvo pri pouku v ljudski šoli. Res je sicer, da je učitelj prav za prav glavni pogoj dobre šole in da dobri učitelj tudi brez dobrega berila — se vé da z ozbiljnim trudom — lahko izhaja; vendar smem smelo trditi, da je dobro berilo za napredek šolstva glavni steber.

V Slovincih smo dolgo zdihovali po novih čitankah: zadnje čase se nam je na bolje obrnilo, kajti zagledalo je več čitank belí dan, ki se zdaj z uspehom rabijo v naših šolah.

In takó dobro berilo je tudi novo izišlo Končnik-ovo. Ako si je dobro ogledamo, najdemo, da se s prejšnjimi berili gledé učnega načrta popolnoma vjema. Gospod sestavitelj je v to svrhu izbral izborne spise, sestavke in pesmi iz našega národnega ognjišča. Jezik je povsem izboren in lahko služi našej mladini v posnemo. V to so nam porok najboljši slovenski pisatelji: Jurčič, Levstik, Levec, Stritar, Kersnik, Slomšek, Cegnar, Erjavec, Gregorič, Klodič, Tomšič, Povše in drugi, kojih spise in pesmi je g. sestavitelj za to berilo porabil. — Kakó mi to prija, da je g. sestavitelj uvrstil v to knjigo večinoma Gregorčičeve poezije. To smatram kot zeló umestno, kajti našega pesnika Gregorčiča naj se uči tudi naša nežna šolska mladina že v zgodni mladosti ceniti in štovati. — Do zdaj je našega Gregorčiča poznávalo le naše razumništvo in dijaštvo; s tem berilom pa praznuje Gregorčič tudi svoj voh v naše ljudsko šolstvo. Tako je prav! — Porok nam pa niso le ti pisatelji in g. sestavitelj v to, ampak porok nam je še večí pedagog, ki je to delo imel v „cenzuri“ in ki je znan kot večé šolnik, imajoč primorsko ljudsko šolstvo v spretnih svojih rokeh.

Skrbel je g. sestavitelj, da berilo tudi v etičnem delu dobro ugaja. Zastopano je dobro v njem naše slovstvo, naša poezija, kakor tudi proza, izbujajoč našo mladino k vzvišenemu patriotičnemu čutu.

Berilo razdeljeno je v šest delov, in sicer: 1. Povesti, popisi, pesmi in pregovori. 2. Iz zemljepisja. 3. Črtice iz prirodoslovja. 4. Prirodopisje s posebnim ozirom na kmetovalstvo. 5. Človek in človeško društvo. 6. Iz zgodovine.

Razvidno je, da ne manjka v njem dobrega zrna. Kmetijstvo, ki je morda najvažnejši faktor ljudske šole, je v berilu poleg kemije zeló dobro zastopano, in po pravici in resnici moram javiti, da bode ta snov učitelju, podučajočemu v kmetijstvu, zeló dobro ugajala.

Da je temu tako, zahvaliti se imamo možu-strokovnjaku, ki je znal enako marljivi čebelici pobirati in porabiti, kar je za našo ukaželjno mladino najboljše. In da to ni tako lahko, pové nam dr. Lindner v svoji knjigi: „Encyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde“ s kratkimi besedami, katere sem tudi za časa izišlega Praprotnik-ovega „Abecednika“ v 11. št. lanskega „Učit. Tovariša“ porabil v svoji oceni. Slóve pa dr. Lindnerjev izrek také: „Mann kann noch vielseitig der Meinung begegnen, dass an dem Lehrbuche nicht gelegen sei, dass nicht leichter sei, als ein Lesebuch zu machen, dass die höchste wissenschaftliche Tüchtigkeit für sich allein zur Abfassung eines guten Lehrbuches nicht ausreiche, und dass hiezu vor allem die Vertrautheit mit den Bedürfnissen der Schule gehöre, die man zunächst bei jenen voraussetzen kann, die da in Schulen lernen“.

Pa tudi vnajna oblika tega berila je dobra, kajti vezana je dobro in trdno, platnice ugajajo, papir je močan in bel, tisk lep in razločen ter otroškemu očesu primeren.

Ker je tedaj vse gradivo tudi za realistične predmete v tem berilu dobro zastopano, in knjiga v vsem za višje razrede ljudske šole popolnoma primerna, želimo, da bi se ono prej ko prej v naše ljudske šole uvedla.

Naj bi to berilo v naših ljudskih učilnicah mnogo sadú donášalo v prospeh národa našega.

Anton Leban.

— **Profesorja Čebularja „Fizika“** je ministerstvo bogočastja in uka udobrilo in dovolilo, da se sme rabiti kot šolska knjiga v slovenskih razredih.

— **Národne biblioteke** 8. in 9. snopič je prišel na svetlo; obsega „Nesrečnico“, povest, ruski spisal Iv. Serg. Turgenjev.